

Andrzej Matusiewicz

Mobbing w szkole – kilka uwag

Mobbing to przemoc fizyczna i psychiczna, stosowana w sposób uporczywy i długotrwały wobec słabszej osoby przez inną osobę lub grupę osób. W szkole może dotyczyć zarówno uczniów, jak i nauczycieli oraz innych pracowników.

Przejawia się przez takie zachowania, jak m.in.: nieuzasadniona krytyka, nieodpowiednie żarty, obraźliwe gesty, publiczne krytykowanie np. wyglądu, zastraszanie, zakazywanie, groźby pozbawienia czegoś, ustne grożenie, używanie wulgaryzmów, pomniejszanie i/lub podważanie kompetencji, utrudnianie wykonywania czynności (pracy), wyśmiewanie, przezywanie, rozpuszczanie plotek i obmawianie, publiczne komentowanie wypowiedzi (na lekcjach, na posiedzeniach rady pedagogicznej), nieinformowanie o ważnych sprawach (np. o odwołanej lekcji, zastępstwie), wprowadzanie w błąd (np. poprzez fałszywe informacje), izolowanie i ignorowanie na przerwach, w pokoju nauczycielskim oraz podczas wykonywania różnych prac grupowych, prowokowanie, grożenie i szantażowanie, bicie, kopanie, popychanie, opluwanie, zabieranie i chowanie rzeczy, niszczenie rzeczy, zmuszanie do wykonywania ośmieszających, poniżających lub odrażających czynności.

Ofiarą takich zachowań może być osoba słabsza (np. na lekcjach wychowania fizycznego), mająca trudności w nauce, niezdarna, chora, z wyraźnym defektem fizycznym, niemodnie ubrana, znacznie biedniejsza lub przeciwnie: znacznie bogatsza od innych. Bardziej zagrożone są dzieci nieśmiałe, o postawach lękowych lub wrogich, samotne, z trudem nawiązujące kontakty rówieśnicze i niepotrafiące zebrać wokół siebie znajomych.

Początki mobbingu są trudne do zauważenia. Trzeba być bardzo spostrzegawczym, by zauważyć, że dzieje się coś złego. Wszystko z pozoru wygląda normalnie. Na tym etapie dziecko ulega oprawcom, wykonuje ich polecenia, przynosi lub zdobywa dla nich żądane rzeczy, a im bardziej jest spolegliwe, tym bardziej oprawcy znęcają się nad nim psychicznie.

W kolejnej fazie ofiara ma już na stałe przypisaną rolę „kozła ofiarnego”. Aby uniknąć prześladowców, małe dzieci symulują choroby, by zostać w domu, a starsze – uciekają z lekcji. Prześladowane dziecko podczas lekcji siedzi samo i nie bierze udziału w zabawach rówieśników, a czasami kompensuje sobie taką sytuację próbą pokazania swojej wiedzy i próbą zbliżenia się do nauczyciela, co często zwiększa agresję oprawców. Nauczyciel

zazwyczaj nie ma możliwości poznania sprawy poprzez rozmowy z uczniami, a dziecko prześladowane nie przyzna się do tego, gdyż byłoby to w jego odczuciu przyznanie się, że istnieje jakiś problem. Ofiary mobbingu w tej fazie czasami podejmują starania, by zintegrować się z grupą przez próbę budowania więzi z jednym z uczniów, ale najczęściej to się nie udaje, gdyż przeciętni członkowie grupy boją się, że sami staną się ofiarami.

W ostatniej fazie osoba prześladowana ucieka na wagary lub przenosi się do innej szkoły. Może też całkowicie izolować się od klasy i oddawać marzeniom.

Rozpoznanie mobbingu jest bardzo trudne z kilku powodów. Nie pozostawia on śladów zewnętrznych na ciele, pozostawia „rany” psychiczne. Ofiara, żyjąc w ciągłym lęku przed prześladowcami, nie ma odwagi, by go przełamać i poinformować o tym inne osoby. Żyjąc w przekonaniu, że jest „gorsza”, wstydzi się mówić innym o swoich kłopotach. Świadczenie, bojąc się zaczepki ze strony sprawcy i stania się jego kolejną ofiarą, tworzą „zмовę milczenia”. Ofiara często spotyka się z brakiem zainteresowania ze strony opiekunów bądź bagatelizowaniem problemu, gdy odważy się o nim mówić. Czasami inicjatorami mobbingu są sami nauczyciele, którzy wyśmiewają lub poniżają ucznia na forum klasy.

Jakie mogą być oznaki mobbingu w szkole? Na przykład takie:

- dziecko jest samotne w czasie przerw i izolowane przez grupy,
- jako ostatnie jest wybierane do składu drużyny w grach zespołowych,
- w czasie przerw stara się trzymać blisko nauczyciela lub innych dorosłych,
- ma problemy z głośniejszymi wypowiedziami,
- podczas odpowiedzi sprawia wrażenie niepewnego i nerwowego,
- wygląda na sfrustrowane, nieszczęśliwe, smutne i łatwo płacze.

Skutkiem mobbingu mogą być następstwa psychiczne (depresja, nerwice, natręctwa, zakłócenia koncentracji, próby samobójcze) lub psychosomatyczne (jadłowstręt, schorzenia żołądka i układu pokarmowego, zakłócenia pracy serca i oddechu, zakłócenia snu, nadmierne napięcie mięśni, bóle głowy).

Uczniowi poddanemu mobbingowi może pomóc nauczyciel, któremu dziecko ufa i który to dziecko lubi.

Na zakończenie zapisy z Kodeksu pracy (art. 94³) o mobbingu:

1. Pracodawca jest obowiązany przeciwdziałać mobbingowi.

2. Mobbing oznacza działania lub zachowania dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, polegające na uporczywym i długotrwałym nękaniu lub zastraszaniu pracownika, wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, powodujące lub mające na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników.
3. Pracownik, u którego mobbing wywołał rozstrój zdrowia, może dochodzić od pracodawcy odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.
4. Pracownik, który doznał mobbingu lub wskutek mobbingu rozwiązał umowę o pracę, ma prawo dochodzić od pracodawcy odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę, ustalane na podstawie odrębnych przepisów.
5. Oświadczenie pracownika o rozwiązaniu umowy o pracę powinno nastąpić na piśmie z podaniem przyczyny, o której mowa w § 2, uzasadniającej rozwiązanie umowy.

Literatura:

- Dambach K.E., *Mobbing w szkole. Jak zapobiegać przemocy grupowej*, Gdańsk 2003.
- Łysek J., *Bullying i mobbing w szkole*, „Nauczyciel i Szkoła” 2012, nr 1, s. 119–129.
- Olweus D., *Mobbing – fala przemocy w szkole. Jak ją powstrzymać?*, Radom 1998.
- Orłowski S., *Mobbing i bullying w szkole: charakterystyka zjawiska i program zapobiegania*, Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie file:///C:/Users/Andrzej/Downloads/mobbing-i-bullying-w-szkole_11-1.pdf [dostęp: 17 marca 2023].